

extremum inde etiam factum est, ut in arcibus litteris inter nomina Dei numeretur timor, et pro eodem ipso Deo ponatur. Quomodo patriarcha Jacob loqui solebat, ut in Genesi, cap. 31, 42 : *Nisi timor Isaac adfuisse mihi, hoc est, Deus, quem timuit Isaac, ait Vatablus. Et in fine capituli dicitur jurasse per timorem patris sui, etc.*

Verum ut abeamus a vocabulo, et rem ipsam consideremus, exigitur à nobis meritò sanè timor Domini, gonior opifexque reverentia, quam debemus rerum principi Deo et augusto parenti ob infinitam majestatem, justitiam terrenam orbem, insuperabilem potentiam et supremum in omnia dominatum. Quod Salviatus pietate singulari de se loquens, expressit lib. 4 de Gubernatione, cum ait : *Tanta est majestatis sacra et tam tremenda reverentia, ut non solum ea que ab illis contra religionem dicuntur horrere, sed etiam que pro religione nos ipsi dicimus, cum grandi metu ac disciplina dicere debeamus.* Sed magnificentissimus Jeremias et majori velut tuba, cap. 10, 7 : *Quis te non timet, ô rex gentium ? tuum est enim decus. Regem vocat absolutè, cui mirum qui dicuntur inter homines reges regum et monarchæ, ut de grege minuti famulantur. Illa enim verba que sequuntur, tum est decus, id significant. Decus illud et regni decus est majestatis summe nomen, est regalis auctoritas, monarchicum imperium, dominatus augustus, cui se parem nec nisi veors et insanus putet. Hanc absolutam in omnes potentiam, hoc inexplicabile robur, brachium illud extensum, et tanti regis longam manum, sceptrum adamantinum, opes superbas, vocem fulminantis Dei, et cum voluerit, imos, summos, pro arbitrio suo preteritis, justam causam esse putavit Jobus tanti imperatoris venerandi et timendi ; unde subdit :*

VERS. 16.—*DEUS MOLLIVIT COR MEUM ET OMNIPOTENS CONTURBAVIT ME.* Id est, Deus animum meum ærumnis et timore suo penitus subegit et liquefecit, ducta metaphorâ à ferro, quod in fornace emollitur ad omnem quam faber voluerit formam suscipiendam. Sic videlicet cor hominis prosperitati assuetum, dum tentationis ac tribulationis igne succenditur, mitescit, lenitur, molliitur. Et quidem cum Jobus Deum semper timuisset, peculiare quidpiam observasse videtur, quod ad cor emollitum pertinere ; quod fortasse significavit per adjuncta verba : *Omnipotens conturbavit me.* Nam et qui pie timet, sed absque malorum tolerantia consistit, statim ut à Deo per immissas calamitates tangitur ac perturbatur, de illa integrâ tutâque cordis affectione multum remittit ; que certè remissione satis aptè mollior appellatur. Ubi notatu dignum est Jobum ejusmodi terrorem et pavorem concepsisse, propterea quod Deus ipse cor molliaverat, cumque et

CAPUT XXIV.

1. Ab Omnipotente non sunt abscondita tempora ; qui autem noverunt eum, ignorant dies illius.

quidem persequendo perterruerat. Eò enim Jobus significat, se, quamvis semper Deum timeret, afflictionibus tamen peculiariter emollitum esse, et singulari propter timorem subactum. Unde intelligimus nobis plusquam necessarium esse affligi ; aliâ enim instar equorum ferocium petulantibus essemus ; et quid sit Deo obedire ipsive subijci nesciremus. Ceterum postquam timorem illum conceperimus, etiam exemplo Jobi recreabimur, scientes Deum nolle nos à se alienare, sed potius velle allicere.

Notandum autem hic mysterio non vacare, quod Job ipsam emollitionem primo loco posuerit, et postea conturbationem, cum tamen hæc reipsa præcesserit. Est enim quod theologi dicunt, conturbationem posteriorem esse in intentione, etsi prior sit in executione, contra verò emollitionem, que posterior quidem est in executione, priorem esse in intentione Dei.

Pulchrè ad hunc locum S. Gregorius, lib. 16 Moralium, cap. 18 : *Ex divino, inquit, munere cor justum molli dicitur, quia superni judicii timore penetratur. Non autem secunda, sed perturbata sunt corda bonorum, quia dum futuri examinis pondus considerant, quietem hic habere non appetunt, securitatem suam distractionis intimæ consideratione perturbant ; qui tamen inter ipsa timoris supplicia scæpe animum revocant ad dona, et ut semetipsis consolatione refocant, inter hoc quod metuent reducunt oculos ad dona que accepturum, ut spes sublevent, quem timor premit.* Unde et sequitur :

VERS. 17.—*NON ENIM PERIT PROPTER DIVINITES TENEBRAS, NEC FACILEM MEAM OPERIT CALIGO.* Id est, nondum proors despero de salute, nam licet gemam et quætar propter incumbentes mihi tenebras tribulationum, necdum tamen plena caligo faciem meam operuit, neque destitutus sum usu rationis aut lumine seu naturali seu supernaturali ; sed ope ac gratia Dei erectus maneo fide, et spe, et charitate constanti in Deum. Vir fortis scilicet neque audax, neque timidus est, sed ubi expedit erigit animum ; et audent ; vel mutato consilio, ut sapientem plerumque decet, pericia timet, quæ adoriur temeritas ferre. Ergo audacia et timor vitio vertuntur, si consilium desit, laudi tribuantur, si adsit, Jobus igitur se religioso consilio timore Dei affici fassus est ; ne verò quis animo constanti notam inureret, subdit se non perisise per blasphemiam aut desperationem, vel concidisse aut examinatum esse propter tenebras, hoc est, calamitates imminentes seu presentes, neque in signum de generis animi faciem velasse. Unde Joannes à Jesu Maria infert, magnanimitatem Jobi ; et in passionibus regendis artem miram hoc loco nobis proponi, merita que commendari.

CHAPITRE XXIV.

1. Car, puisque les temps où Dieu récompense la patience des justes, et où il punira les crimes des méchants, ne sont point cachés au Tout-Puissant, pourquoi faut-il que ceux qui le connaissent, qui l'aiment et qui le servent, ignorent ses jours, où il rendra à chacun selon ses œuvres ?

2. Alii terminos transtulerunt, diriperunt greges, et paverunt eos.

3. Asinum pupillorum abegerunt, et abstulerunt pro pignore bovem viduæ.

4. Subverterunt pauperum viam, et oppresserunt pariter mansuetos terræ.

5. Alii quasi onagri in deserto egreduntur ad opus suum ; vigilantes ad prædam, præparant panem liberis.

6. Agrum non suum demunt ; et vineam ejus, quem vi oppresserint, vindemiant.

7. Nudos dimittunt homines, indumenta tolentes, quibus non est operimentum in frigore ;

8. Quos imbres montium rigant ; et non habentes velamen, amplexantur lapides.

9. Vini fecerunt deprædantes pupillos, et vulgum pauperem spoliaverunt.

10. Nudis et incedentibus absque vestitu, et esurientibus tulerunt spicas.

11. Inter acervos eorum meridiati sunt, qui calcatis torcularibus sitiunt.

12. De civitatibus fecerunt viros gemere, et anima vulneratorum clamavit, et Deus multum abire non patitur.

13. Ipsi fuerunt rebelles lumini, nescierunt vias ejus, nec reversi sunt per semitas ejus.

14. Mane primo consurgit homicida, interficit egenum et pauperem ; per noctem verò erit quasi fur.

15. Oculus adulteri observat caliginem, dicens : Non me videbit oculus ; et operiet vultum suum.

16. Perfidit in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi, et ignoraverunt lucem.

17. Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis ; et sic in tenebris quasi in luce ambulat.

18. Levis est super faciem aque ; maledicta sit pars ejus in terrâ, nec ambulet per viam vinearum.

19. Ad nimium calorem transeat ab aquis nivium, et usque ad inferos peccatum illius.

20. Obliviscatur ejus misericordia ; dulcedo illius vermes : non sit in recordatione, sed conteratur quasi lignum infructuosum.

21. Pavit enim sterilem, quem non parit, et viduæ benè non fecit.

22. Detrahit fortes in fortitudine suâ ; et cum steterit, non credet vite suæ.

23. Dedit ei Deus locum penitentia, et ille

Rien ne serait plus propre qu'une telle connaissance à soutenir les justes dans les maux qu'ils souffrent sans leur mérito, et à les consoler des crimes qu'ils voient commettre aux méchants avec une impunité dont on ne peut disconvenir.

2. En effet, les uns passant au-delà des limites de leurs terres, s'emparant de celles des autres, ravissent leurs troupeaux, et les mènent dans leurs pâturages, comme s'ils en étaient les maîtres.

3. Ils saisissent l'âne des pupilles, et ils emmènent pour gage le bœuf de la veuve, qui faisait toute sa subsistance.

4. Ils renversent la voie des pauvres, ils les contraignent de prendre des routes détournées pour éviter de tomber entre leurs mains, et ils oppriment tous ceux qui sont doux et humbles sur la terre, ils les obligent de se cacher, pour se dérober à leur fureur.

5. D'autres sont dans le monde, comme des ânes sauvages dans le désert ; ils vont au butin comme à leur ouvrage ; ils cherchent leur proie dès le matin, pour donner de quoi vivre à leurs enfants.

6. Ils moissonnent le champ qui n'est point à eux, et ils vendent la vigogne de celui qu'ils ont opprimé par violence.

7. Ils renvoient les hommes tous nus, après les avoir dépouillés ; et ils ôtent les habits à ceux mêmes qui n'ont pas de quoi se couvrir pendant le froid ;

8. Qui, demeurant ainsi exposés aux injures de l'air, sont percés par les pluies qui tombent du haut des montagnes, sous lesquelles ils sont obligés de se retirer ; et qui, se trouvant sans vêtements, embrassent les pierres pour couvrir leur nudité.

9. Ils ravissent le bien des pupilles par force, et ils dépouillent les pauvres peuple.

10. Ils arrachent jusqu'à quelque peu d'épis à ceux qui sont nus, qui vont sans habits, et qui meurent de faim.

11. Ils se reposent sur le midi au milieu des tas de fruits qu'ils ont enlevés à ceux qui, après avoir foulé le vin dans leurs pressoirs, sont néanmoins dans la soif, étant privés du fruit de leurs travaux.

12. Ils font soupirer les hommes dans les villes par leur tyrannie ; et les âmes blessées par leurs violences poussent leurs cris au ciel. Et cependant Dieu ne laisse-t-il point ces écarts impunis ? Perdit-il d'abord ces méchants ? Non, sans doute.

13. Ils ont été rebelles à la lumière ; ils n'ont point connu les voies de Dieu ; et après s'en être écartés par malice, ils se sont point revenus par la pénitence dans ses sentiers. Néanmoins Dieu les souffre jusqu'à la fin de leur vie.

14. Le meurtrier se lève dès le matin ; il tue le faible et le pauvre pendant le jour ; et durant la nuit, il dérobo comme un larron.

15. L'œil de l'adultère épie l'obscurité de la nuit ; il dit : Personne ne me verra ; et il couvre son visage, pour n'être pas connu.

16. Il perce les maisons dans les ténèbres, pour aller trouver le complot de ses crimes à l'heure qu'ils s'étaient donnés pendant le jour, et ils n'ont point connu ni aimé la lumière.

17. Si l'aurore paraît tout d'un coup, ils croient que c'est l'ombre de la mort, tant ils ont peur d'être découverts et surpris ; ainsi ils se retiennent assés qu'ils paraissent, et ils marchent dans les ténèbres, comme les autres dans la lumière.

18. La crainte qu'a été d'adultère d'être entendu en marchant, fait qu'il est plus léger que la surface de l'eau. Mais qu'il soit maudit sur la terre ; qu'il ne marche point par le chemin de la vigogne ; qu'il soit obligé de suivre des routes détournées, pour se dérober à la fureur des hommes qu'il a outragés.

19. Que sa vie ne soit qu'un cercle de neige ; qu'il passe des eaux froïdes de la neige à une chaleur excessive ; et enfin que les peines dues à son péché le conduisent jusqu'à un tombeau.

20. Que la miséricorde divine le mette alors en oubli ; que les vers soient sa douceur et ses délices, ou plutôt qu'il devienne lui-même leur plus agréable nourriture ; qu'on ne se souvienne point de lui sur la terre ; mais qu'il soit arraché comme un arbre qui ne porte point de fruit.

21. Car il a nourri celle qui était stérile, et qui n'attendait point de cause de ses impudicités ; et dans le temps même qu'il employait des sommes excessives à entretenir ces femmes perdues, il n'a point fait de bien à la veuve affligée.

22. Il a fait tomber les plus forts par la grandeur de sa puissance ; et, pour le punir lorsqu'il sera le plus ferme, il ne s'assurera point de sa vie.

23. Car Dieu lui a donné du temps pour faire pénitence, et il en a abusé pour devenir encore plus superbe ; aussi les yeux de Dieu sont sur ses voies ; si connaît toutes ses

abfuit eo in superbiam: oculi autem eius sunt in viis illius.

24. Elevati sunt ad modicum, et non subsistent, et humiliabuntur sicut omnia, et auferentur, et sicut summitates spicarum conterentur.

25. Quòd si non est ita, quis me potest arguere esse mentitum, et ponere ante Deum verba mea?

VERS. 1. — AD OMNIPOTENTE NON SUNT ABSCONDITA TEMPORA; QUI AUTEM NOVERUNT EUM, IGNORANT DIES ILLIUS. Job dicit objectum sibi ab Eliphazo crimen negatè providentia divina, dum capite vigesimo secundo ait: *Et dicitis: Quid enim novit Deus? et quasi per caliginem indicat, etc.* Quod hic valide elidit, proliens Deum universa tempora exactè nosse tam propriè quam metonymicè sumpta. Ita Lessius, lib. 4, de Perfectionibus divinis annotavit. Siquidem ipse est auctor omnis temporis ac durationis, et conditor ac dispensator conservatorque eorum que in tempore existunt, carens initio durationis cum nunquam inceperit, et omne tempus anticipet, occupet, ambiatque. Hinc vocatur *antiquus dierum* apud Danièlem, cap. 7, quoniam (ut S. Dionysius de divinis Nominibus, cap. 10, exponit) ipse est omnium ævum et tempus, «ante dies, ante ævum, ante tempus.» Quod intelligit de omni tempore etiam comprehensibile à creaturâ. Parum enim esset ipsum fuisse ante tempus reale, quod nondum sex annorum millia complevit, cum etiam angeli plurimis seculis, ius Patrum quorundam sententiam, ante illud tempus fuerint, Deumque laudaverint; sed fuit etiam ante omne tempus imaginabile, quantumvis illud longum concipiatur. Accipie ante mundum conditum tot secula quòt sunt arene in litore maris, Deus jam erat; accipie totidem myriades seculorum, Deus antea erat; hunc imensum seculorum numerum in se multiplica, adhuc Deus infinitis seculis est antiquior. Dicitur autem omnium ævum et tempus, quia omne ævum ex ipsis duratione pendet, et omne tempus ex ipso fluit, qui ævo et tempori suum esse tribuit et continuat. Unde, cap. 3, idem Dionysius ait: Ipse est ævum ævorum, existens ante omne ævum, et paulò ante: Ipse est principium et mensura ævorum, et temporum entitas, et centum ævum. Quæ omnia causalitè intelligenda; idque, ut S. Dionysius monet, ut Deum decet, prout fusiùs annotavimus in S. Dionysii cap. 40 de Nominibus divinis. Quod ergo Jobus ait: *Ab Omnipotente non sunt abscondita tempora*, perinde est ac si diceret: Non est cur mihi divina providentia reprehensionem impingatis, quasi censeam ego res nostras à Deo minime curari. Perfecto mihi exploratum est, nihil ex iis que quovis tempore aguntur Deum latere posse, qui tempora omnia præterita, præsentia et futura perspicacissimè intuetur.

QUI AUTEM NOVERUNT EUM IGNORANT DIES ILLIUS. Id est, amici eius fideles, et ei addicti homines, qui ipsius per fidem cognoverunt, non tam familiarem cum

disparches, et il perdra dans peu ces impie et tous ceux qui l'imitent.

24. Ils s'élèvent pour un moment, ces impies; et après cela ils ne subsistent plus; ils seront humbles et arriveront à leur fin comme toutes les autres choses; alors ils seront emportés et retranchés des premiers, comme le haut des épis, qu'on coupe d'abord pour en avoir le grain. Jusques là ils paraîtront dans une entière prospérité.

25. Quo si cela n'est pas ainsi, qu'on me le fasse voir: mais qui pourra me convaincre de mensonge dans ce que je dis, et accuser mes paroles devant Dieu, comme étant contraires à sa vérité, à sa justice, et à sa conduite admirable de sa divine providence?

COMMENTARIUM.

colabant consuetudinem, ut omnia ejus consilia in rebus humanis administrandis intelligant; plurima enim ignorant que abscondita sunt apud Deum, et signata in thesauris ejus; ignorant dies illius, hoc est, æternitatem ejus, que etiam p̄is incomprehensibilibus existit. Ita S. Gregorius. Vel potius dies posuit p̄ operibus et consilijs, que per dies exequitur Deus, ut ea inprimis perstringat consilia, que in initio rebus humanis moderandis, que diebus distinguuntur. Sicut Christus etiam de universali judicio loquens ait, Matth. 24: *De die autem illo et hora nemo scit, nisi solus Pater.* Nam certè ea consilia que suscipit Deus in hoc mundo regendo non ita facile explicari possunt, ut putabat Eliphaz; sunt enim difficillima, et que viros sanctos in magna rapiunt admiratione. Quapropter S. Paulus exclamavit, Rom. 11, 33: *O altitudo divinarum sapientia et scientia Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus! Quis enim cognovit sensum Domini? aut quis constitiavit ejus? Scopus igitur Jobi est: hoc loco ostendere Deum ad tempus sua judicia occultare, nec primo quoque tempore vindictam suam in improbos exequi, nec bonos liberare, sed permittere ut multi injurias patiantur. Si autem volumus causam inquirere cur ita agat, confusi erimus. Conciliandum itaque, judicia Dei arcana esse et admirabilia, omnemque adeo ingenii humani captum superare, ita ut, si velimus ipsa penitus scrutari, deficiant in mediâ viâ ingenia nostra; sed nobis adoranda esse arcana Dei, que nobis sunt incognita, eumque justum esse confitendum, quamvis id quòd agit mirum nobis et in speciem absurdum videatur.*

Cæterum hæc in Hebraeo et Græco textu obscuris per interrogationem effertur: *Quare ab Omnipotente non sunt abscondita tempora? et cognoscit eam non vident dies ejus? Quod Septuaginta transtulerunt: Quare autem Dominum latuerunt horæ, et ipsi terminum transgressi sunt? Quidam Codices, ut et Complutensis, habent, non latuerunt. Quod et S. Augustinus ita transtulit: Quare Dominum non latuerunt horæ? quomobrem fieri transgressi sunt? Quæ interrogatio videtur implicite Deo temporum cognitionem derogare, cuius omnino contrarium Job hic invidit. Tempora enim non sunt abscondita omnipotenti Deo, sed sunt abscondita hominibus ab eo, quem admodum Vulgata clariùs expressit. Enumerat deinde Job scelera multa, que homines iniqui inipune in hæc vitâ committunt, ut amici considerent non semper homines flagitiosos in hoc seculo puniri.*

VERS. 2. — ALII TERMINOS TRANSTULERUNT, DIRIPUERUNT GREGES, ET PAYERUNT EOS (1). Graphice describit impiorum præsertim tyrannorum scelera truculenta, quibus infirmum hominum genus injustè opprimunt. Transferre autem terminos nihil est aliud quam in alienos fundos et possessiones irumpere, que plerumque terminali lapide aut alio certo et familiaritè signo distinguuntur. Quod cum astuti et avari homines sæpè faciunt, faciunt tamen tyranni multò frequentius, qui quidquid sibi usui futurum esse putant, id ad se pertinere affirmant, et quâ jure, quâ injuriâ, quod suum esse dicunt (sic pervertunt omnia) suum esse faciunt; neque quiescendum putant, donec aliorum dispendio suas augeant opes, et terminos amplificent. Ita Sanctius noster, qui pulchrè observat hoc apud omnes gentes grave putatum esse scelus, neque solum justitiam, sed etiam religionem eâ terminorum translatione violari. Quâ de re gravissimas leges statuere gentiles, que hos terminorum directores non violata: solum justitiæ, sed religionis proditiæ reos esse declarant, et quasi execrandos atque sacrilegos ab omnibus impunè mactari permittunt.

De horum terminorum religione, et quibus caremonijs et sacris collocari soliti sint, vide apud Gyrardum de Diis gentium, syntagmate 1, de Terminis sacrisque terminalibus, ubi etiam dicit quo supplicio tantum scelus expiari debeat. Dionysius Halicarnasensis lib. 1: *Jussit, inquit, Numa unumquemque fines suos circumscribere, sacrosque finibus lapides apponere; lapides ipsos speravit Jovi Terminali; statuitque eis sacra quotannis omnes die statâ ac constitutâ facere super locum ipsum congregatos, etc.* Quos lapides si quis occulisset, vel transtulisset, sacrum (id est, execrandum) esse Dei lege statuit, et ita ut volenti eum occidere tanquam sacrilegum et securitas adesset, et pollutionis expiatio. Adde Festus: *Numa Pompilius statuit, eum qui terminum exarsisset, et ipsum et bovem sacros esse, id est, ferro devotos. In Scripturâ verò sacra de terminorum custodia graves sunt constituta leges; ex quo intelligitur quam sit execrabile illud furti aut violentiæ genus. Sic in Deuteronomio legitur, cap. 19, 14: Non assumes, et transferes terminos proximi tui, quos fecerunt priores in possessione tua. Similiter in Proverbijs habetur, cap. 25, 11: Ne attingas parvulorum terminos, et agrum pupillorum ne introcas. In quem consule nostrum Salazar, nec non ad cap. 22, vers. 28, ubi multa de terminis præclare ac doctè disserit. Quod autem subdit: *Diriperunt greges, et paverunt eos, aliud genus iniquitatis se rapine commemorat. Sicut enim sustulerunt terminales lapides,**

(1) Gregorius mysticè hæreticos intelligit. *Pro transtulerunt, Hebraice est attingent, seu attingerunt, videlicet quia nefas sit, et vel attingere terminos antiquos, utpote rem sacram. Et commendat illa lectio etiam magis hunc mysterium sensum, de Patrum dogmatibus non mutandis. Qui enim audient vel in minimo convellere terminos illos antiquos, mox conscribitur ut variè diripiunt gregem Dominicum, et in eum grassentur, quibus pro suo capite statuentes.*

(Estius.)

ut suos terminos amplificent sic etiam eadem impudentia aliorum greces præditi sunt, neque puduit illos coram alijs pascere, qui noverant furto esse sublatos.

VERS. 5. — ASINUM PUPILLORUM ABEGERUNT, ET ABSTULERUNT PRO PIGNORE BOVEM. Septuaginta pro asino, *ὄνον, subjugale*, transtulerunt, ut passim alibi faciunt, ubi nomen asini occurrit, ut Gen. 25, 5 et 26, 24; item Exod. 20, 10, et Deut. 5, 14; rursum Exod. 54, 20, *ἀσινον, ὄνον*, ubi D. Hieronymus *primogenium asini*, S. Augustinus *primivum subjugalis* transtulit. Hinc intelligens quid sit Matthæi 21, 5: *pullum finium non jumentum, sed asinæ, et quidem subjugis asinæ*. Recenset autem hic duo alia inclementis animi argumenta maxima, scilicet pupillorum ac viduarum oppressionem, que inter ea, que in celum clamare dicuntur, crimina numerantur. Inhumanis quippe crudelitate est, genus illud hominum invadere, quod infirmum est, et humanum misericordiam commendatum, quod vel ipso nomine animos emolliit incitato, et appetentes vindictæ ad lenitatem clementiamque tradicit. Alterum est quod c. inen illud auro, quo pro pignore abigit asinum et bovem, quorum usus pupillis et viduis est valde necessarius; quia illorum fortasse operâ suam tenuitatem sustentat. Constat quidem licitum esse pignus accipere, et in omni Reipub. formâ ij permitti; nihilominus notandum, quòd cum Deus permisit populo suo, ut qui pecuniam mutuo darent, pignus acciperent, id eâ conditione permisit, ut cum pauperibus non proderat modum iniquis acceretur utque substantia eorum non raperetur; quale erat quod superius diximus accipere lectum pauperis, ita ut cogatur super stramen cubare; cui non absimile est, pupilli asinum et vidua bovem aut vaccam abducere.

Eccc crudelitatem, que ut ab hominibus non puniatur, nihilominus ad Deum pervenit, apud quem perscribitur, donec it quos nulla proximorum commiseratio tenet, sentiant iudicium erga se sine misericordiâ ullâ exerceri; quinimò nullam pauperibus vindictam postulantibus rependet tamen, ut per Moysen pronuntiat latera ejus qui frige clamat, quoniam os clausum habeat, et omnia perforat. Miseriam igitur pauperis ad ejus qui ita crudelis fuit condemnationem respicit Dominus. Non ergo sine causâ nominatum inter crudelitates, que ipsius tempore committentur, Job hæc recenset, quòd divites pignora à viduis et orphanis acciperent et quidem pignora que ipsis ad eorum alimentum necessaria erant.

Interim notat hic Sanctius noster, quòd licet non consistat quidem, an apud Idumeos de hoc pignoris genere aliquid à legis capto fuerit, ex hoc loco tamen fieri verosimile, istiusmodi aliquid aut lege aut consuetudine receptum fuisse, cum apud Hebræos de istiusmodi oppugnatione constituta sint à lege non pauca, ut videtur est in Deuteronomio, cap. 24, ubi caveatur ne quædam loco pignoris si creditoribus sustulerint, Et speciatim jubetur ne creditor domum alle-

rius ingrediatur, et assumat pignus quod voluerit, sed expectet foris; et illud accipiat quod debitor obtulerit. Plura de viduarum et pupillorum oppressione et necessariâ illorum tutelâ vide, superiori capite ad versum 8 et 9, et cap. 6, vers. 37.

VERS. 4. — *SUBVERTERUNT PAUPERUM VIAM, ET OPPRESSERUNT PARITER MANSUËTOS TERRÆ.* Septuaginta vertunt: *Divertere fecerunt impotentes de viâ justâ, et simul absconditii sunt mites terræ.* Symmachus reddidit: *pervertent enim pauperum viam; simul è conspectu removerunt mites terræ.* S. Augustinus legit: *Inclinaverunt pauperes à viâ justâ.* Quod est immane piaculum, quando videlicet impii potentes, minis, vexationibus, ictibus abjectos homines justos legem Dei violare, ac proinde divertere à viâ justâ compellant.

VERS. 5. — *ALII QUASI ONAGRI IN DESERTO EGREDIUNTUR AD OPUS SUUM; VIGILANTES AD PRÆDAM PRÆPARANT PANEM LIBERIS.* — VERS. 6. — *AGRUM NON SUUM DEMITTUNT; ET VINETAM EIUS, QUEM VI OPPRESSERUNT, VINDEMIANT.* Describit aliud prædonum genus, quos cum onagris comparat, quod leges omnes petulantissimè contemnunt, et assellorum silvestrium per deserta loca vagantium more, prodeant in solitudinem, excubantes ad prædam, quasi nihil aliud habeant negotii quam aliena rapere; ad quod opus ut sibi proprium studiosè se comparant, et accingunt, atque eo artificio tam sibi quam liberis alimenta parant. Hi sunt, qui in aliena sata et vineta irruunt, propriosque dominos vi oppressos suis agris et vineis expellunt; et hoc modo licet de faciendâ semente aut vineâ plantandâ atque excolendâ minime curarint, tamen messis illis non deest, neque felix ac copiosa vindemia; metunt enim agros quos alii seminârunt; et vitum expriment ex vineis quas alii excoluerunt. Quod spectaculum esse miserabile significavit Isaias dicens, cap. 1, 7: *Regionem vestram coram vobis alieni devorant;* et Michæas tanquam gravissimam maledictionem comminatur, cap. 6, 13: *Tu seminabis, et non metes; tu calcabis olivam, et non ungeris oleo; et mustam, et non bibes vinum.* Cur porro istiusmodi homines truculenti onagris comparentur, vide fusiis cap. 6, vers. 5, et cap. 11, vers. 12, ubi de proprietatibus onagri egimus.

Septuaginta pro quasi onagri in deserto, legunt: *tanquam asini in agro super me;* quos secutus S. Augustinus reddidit: *Et irruerunt asini feri in agro super me, et exeevatis ad opus suum.* In plerisque exemplaribus Græcis illud *super me* conjungitur cum sequentibus, *super me egressi,* id est, inquit, Scholastes, *pro rebus meis capiendis, et sibi vendicandis.* Illa verò, quæ sequuntur, in aliam longè partem acceperunt quam Vulgatus; sic enim intelligunt, non quasi impii aliorum agros et vineas depopulati sint, sed pauperes coegerint ad proprias ipsorum vineas sine mercede colendas, ita ut non alienos agros invasisset, sed suorum agrorum cultores debita mercede defraudasse significentur. Verba eorum sunt ista: *Impotentes vineas impiorum sine mercede et sine cibo operati sunt.*

VERS. 7. — *NUDOS DIMITTUNT HOMINES INDEMENTES TOLLENTES, QUIBUS NON EST OPERIMENTUM IN FTYGORE;*

— VERS. 8. — *QUOS IMBRES MONTIUM RIGANT; ET NON HABENTES VELAMEN AMPLEXANTUR LAPIDES.* Ad hæc, inquit, aliud addunt crudelitatis genus; neque enim satis habuerunt miserorum demersuisse segetes, sed ab illis, quo tempore magis est horrida tempestas, vestimenta detrahunt, nudosque relinquunt, qui exclusi domo in montibus habitant, ubi imbribus madent atque nocturno rore; et pro molli strato et tegumento proprio nudos amplectuntur et rigentes lapides, ubi miseri cubant. Patent quæ hic Jobus promittit; ex prædâ nimirum efficitur, ut inopes hieme nudi, ventis, frigori, imbribus, ad dirum interitum expositi, se in speluncas abiant, lapides complexi dicantur, hoc est, lapidibus sese adjungere, cavus saxis sese contegere ad injurias temporis declinandâs. Ex hoc genere expoliati agminis fuere successu retatum ii, quos Apostolus ait in solitudinibus errasse, in montibus, et speluncis, et cavernis terre. Bona certè sors, ut nudentur corpora, quæ candidissima gloriæ vestis amittit. Sed quid est, quod pauperes ac miseri lapides amplectantur? Non id caret mysterio; siquidem magis scintillas abstrusas in lapidum venis ad se calcificandos elicere sperant quam charitatis colorem à durissimis hæc lapidibus. *Amplexantur homines, homines nimirum duros ut lapides, quò eos ad misericordiam emoliant.*

VERS. 9. — *VIM FECERUNT DEPRÆDANTES PUPILLIS, ET VULGUM PAUPERUM SPOLIARUNT.* — VERS. 10. — *NUDOS ET INCEDENTES USQUE VESTITU ET ÆSURIENTIBUS TOLERANT SPICAS.* Eleganter impiorum exaggerat crudelitatem in pupillis et orphanis, infirmum et imbellem genus hominum, exercitiam, quos violentè oppressos in servitum abegerunt, et non valentes injuriâ propulsare, seminudos vili veste, quæ illis reliqua erat, spoliaverunt, et famelicis, cum nihil aliud haberent ad famem sublevandam præter spicas quasdam à messoribus relictas, has etiam ab eis abstulerunt. Ee quod feritatis genus immanius quam impotentes deprædari, nudosque et famelicos ad spicas colligendas accurrentes non arcerè modò, verum etiam miseris collectas à manibus spicas et è dentibus ipsis grana decutere? Plurima ex his quæ hoc capite à Jobo recensentur, in tyrannos aliosve potentes, qui vedigilibus iniquis et aliis injustis modis piorum inopiam bona corripunt, egregie quadrant; de quibus Alectia pulchrum proponit emblemata, exesum, marcidum et semivivum pauperem lapilli incumbentem depingens, cui hunc titulum præfigit, *Opulentia tyranni paupertas subjectorum;* subscribit autem duo disticha sequentia, quibus tyranni fiscum cum splene et populum subjectum cum humano corpore comparat.

*Humani quod splen est corporis, in populi re
Hoc Cæsar fiscum dixerat esse suum.*

Splene aucto reliqui tabescent corporis artus.

Fisco aucto arguitur civica pauperies.

Similitudine ostendit opulentiam tyranni causam esse subditorum inopie. Ut enim in corpore humano si splen sit auctor et tumidor, tabem et maciem ceteris partibus inducit, ita fiscus principis si nimirum au-

geatur, populum exhauriri et ad inopiam redigi necesse est. Rationem hujus similitudinis adfert Aristoteles in Problematis; quod splen multam ad se trahat materiam, quæ transire in alimentum debebat; constat enim, ait ille, homines parvi splenis pingues effici. Splen autem viscus est in sinistra animalis parte succos ad se attrahens crassos et melancholicos in hepate genitos. Lienem Latini vocant; de quo Galenus lib. 4 de usu partium, cap. 13. Id verò Trajani Cæsaris apophtegma fuit, siquidem fiscum lienem appellabat, quòd eo crescente reliqua membra tabescerent. Hinc magno regni et republicæ malo princeps avarus nascitur; quo fit, ut miserima plebecula cogatur ad egestatem et extremam pauperiem, cum tyrannus in suorum possessionem violentè irruit, eorumque substantiam depopulatur.

VERS. 11. — *INTER AGERVOS EORUM MERIDIATI SUNT, QUI CALCANTUS TORCULARIBUS SITUNT.* Istud verbum, *meridiati sunt,* hoc tantum loco in Scripturâ reperitur, significatque proprie meridiem agere, quod tempus est corpori cibis redièndò destinatum, et conviviis epulisque dicatum; unde à sponso sponsa scire desiderat ubi pascat, ubi cubet in meridiem. In eadem significatione meridiati verbo usus est Plautus, dum ait: *Jentando, meridiando, comessando, pergræcando vitam ducere.* Amplificat hic Job malitiam et crudelitatem impiorum, quos ait eò prorumperè impudentiæ, ut ab egenibus, quales sunt ii qui in torcularibus calore asiti anguntur, exigua illa multoque sudore parta bona, quæ ad familiam alendam contraxerunt, surripiant, et inter cumulos prædæ meridiè prandent et quiescant, voluptatemque barbam ex aspectu spoliatorum captant. Videtur autem alludere ad impios in tentoriis degentes, qui inter prædas eò convectas sua convivia celebrabant.

Pergit porro declarare statum, qui in universo mundo conspiciuntur, Deo interim remedium non afferente, nec tantas injuriis vindicantè. Id verò ostendit judicia Dei non semper esse visibilia, nec statim aspicì, sed in patientiâ quietos se continere debere fideles, donec Dominus noster manum exerat, sicut ejus est nòsse tempus opportuum judici exequendi; non est autem nostrum illud sibi præscribere. Nunc igitur Jobus dicit mundum plenum esse rapinis, ita ut pauperes sint nudi, illi qui spicilegium fecerunt non habeant buccellam panis quam comedant; eripiantur etiam ipsis spicilegium, quod in agris divitum fecerunt. Quò significat eos qui valent opibus abuti auctoritate suâ et divitiis ad pauperes et egenos penitus consumendos. Quod sanè immane et atrox est; non impedit tamen Deus, cum sit mundi iudex.

Hoc quidem nos primâ specie posset perturbare, sicut multos videmus existimare Deum dormire, quando à secundâ animi ipsorum libitum non operatur; sed in nobis provisum, certum et constitutum esse debet, ut cum accidit non perturbemur. Ita enim semper fuit ab omni tempore; nihilominus tamen Deus mundi iudex fuit, sed tempora videntur esse occulta, quia ipsis diem non ita statim videmus. Cer-

tum est ipsum hæc omnia exactissimè cognoscere, sed tamen occultat se, hoc est, non ostendit se velle eorum, qui allicti sunt, ad illis opitulandum, curam gerere; illorum enim patientiam ad tempus probat. Ut ut sit, non possumus semper oculis discernere cur Deus dissimulet et conniveat, quando hi prædantur et rapiunt, alii verò sui facultatibus spoliantur. Non possumus, inquam, videre causam cur ista patiatur Deus; vult enim nos deprimere, quò hunc honorem illi tribuamus, ut ipsum esse justum confiteamur, etiamsi tanquam caligine quâdam correpti non possumus quid sibi velit iudicare. En igitur consilium et scopum Jobi, nobis ostendere judicium Dei non esse ex arbitrio hominum ordinatè, sed nobis esse arcana et occulta. Unde subdit:

VERS. 12. — *DE CIVITATIBUS FECERUNT VIROS GEMERE, ET ANIMA VULNERATORUM CLAMAVIT, ET DEUS INMULTUM ABIRE NON PATITER.* Neque vis hæc prædatoria in agris solum, ubi plerumque pauperes degunt, liberè grassatur, sed etiam intra monia, ubi clamor auditur et gemitus illorum, quos aut bonis exuunt, aut pugnis concidunt prædones illi insolentes et barbari; sed Deus, qui universa prospicit, horum vim tyrannicam barbareque savitiam impunitam abire non sinet. Quod autem dicit: *Animæ vulneratorum clamavit,* in Hebræo est: *Animæ occisorum,* q. d.: *Cives sui bonis spoliati et pauperes ab illis in agro occisi clamant, et implorant à Deo iudice vindictam.* Videturque hæc dicendi ratio ejus esse similis quæ est in Genesi, cap. 4: *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me,* id est, postulat ut ejus cædem indignam cognoscant, et iudicium faciant. Ita hoc loco significare videtur Job, tot homines gravissimis injuriis affectos per se vique suâ æquum iudicium implorare.

Hinc omne peccatum optimè in Scripturis sanctis clamor vocatur, eò quòd divinum iram provocat, et suâ maliciâ quasi vocibus atque clamoribus vindictam et ultionem exprocat. *Clamor Sodomorum,* ait Dominus, Gen. 18, 20, et *Gomorrhæ multiplicatus est, et peccatum eorum aggravatum est nimis. Descendat, et videbo, utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint.* Quare clamor multiplicatur, nisi quia peccatum aggravatur? Quasi idem sit peccatum augere, et vocem vindictam deponentem extollere. De vineâ quoque Domini Saboth dictum est, Isaiæ 5, 7: *Expectavi ut faceret iudicium, et ecce iniquitas; et justitiam; et ecce clamor.* Si enim justitiæ iniustitia opponitur, quam ob causam ejus contrarium clamor esse dicitur, nisi quia omne delictum clamoris nomine intelligendum est, quod non utcumque, sed importunè vociferetur, et quasi per vim ab eo ejus proprium est misereri penam et ultionem extorquet? At tandem S. David hunc loquenti modum non refugit, dicens, Psal. 51, 5: *Quoniam tacui, imbecerunt ossa mea, dum clamarem totâ die.* Nam si quis dubitat, quoniam pacto David potuerit simul tacere et clamare, audiat S. Gregorium scribentem in Psalmum secundum penitentialem: *Ille tacet nimirum, et clamat; quia peccata quidem sua silentio contegit,*

merita verò per vocem magnificationis extollit. Aut cœcèrè ille tacet, et clamat; quia peccata quidem præterita per confessionem non amittit, et per cor impetens alia committere accepti peccandi libertate non cessat. Clamat itaque peccatum, clamant iniquitas, quando per penitentiam non deletur; et clamat, non misericordiam petens, sed iram, sed ultionem sed poenam expostens.

ET DEUS INULTUM ABIRE NON PATITUR. Equissimum est enim, ut ille qui gubernator est universi, ac præcipue creaturarum rationalium rector, eorum bona gesta præmio, et impia facinora poenâ et flagellis afficiat, ut sua providentiâ satisfaciât, et se habere rerum humanarum curam ostendat. Atque, ut Salomon ait, Eccl. 12, 14: *Cuncta quæ fiunt adducet Deus in iudicium pro omni errato, sive bonam; sive malam illud sit.* Universa, inquam, sive bona; sive mala, sive omissiones bonorum, adducet Deus in examen aequitatis suæ, ut cuiusque actionis, etiam bonæ, si quod habeat erratum, scilicet præposteræ intentionis, expendat, et pro eo convenientem poenam infligat. Sicut enim bona opera exigente providentiâ Dei sine mercede non manent, ita et actiones malæ, cuiusmodi sint, sive regis, sive servi, sive magni, sive pusilli, poenâ et dolore carere non possunt.

Videmus interdum impiorum in hæc vitâ differri supplicia; et ignari secretorum divinæ providentiæ ad hunc velut offensionis lapidem cespitamus, nec advertimus tantisper suspendi vindictæ divinæ mucronem, donec exaggerat peccatorum mensurâ, quo tardius, hoc gravius Dei furor sceleribus incumbat. Quare nemo patientiam bonitatis Dei (ait D. Leo, i serm. 5 de Quadragesima) de peccatorum suorum impunitate contemnat, nec idèo astimet illum non offensum, quia necesse expertus est iratum. Non sunt longe vitæ mortalis iudicia; nec diuturna est licentia insipientium voluptatum in æternarum dolorum transitura voluntatum, si dum iustitia suspenditur, poenitentia medicina non quaeratur. Abutuntur sæpè homines indulgentissimi parentis omnium Dei humanissimique patientiæ quod dissimulat peccata hominum, quod expectet, quod longanimitas et misericors in divinis oraculis prædicatur. Quod Tertullianus, de patientiâ, cap. 2, eleganter expressit, cum ait Deum patientiam sibi suam detrahere, quod utitur in tolerandis sustinendisq; sceleratis: Plures enim, inquit, Dominum idcirco non credunt, quia seculo fratrum tamdiu nesciunt. Fraus inimici illam menti caliginem inducit, ut aut nescit propè sibi persuadeant scelus suum, ut oblitum esse Deum malificorum, neque unquam reperitorem rationem, aut ea nihil facere patient; hinc timor sanctus effluit ex animo, et impunitas quædam in scelere, et addendi licentia dominatur. Fraudem dixi veteratoris importuni et crudelis, qui acerbo nos oculo insequitur, et eo ipso abutitur ad timorem minuendum, quo nos ut debuissimus ad timendum. Neque enim si non punit subito Deus, et impiorum hominum recordiam scelestosque mores merito sup-

plio coeret, si manum sustinet telum vibrantem, jamque ad feriendum paratam, idèo putandus est aut nescire impudentium hominum insaniam, aut punire nolle. Reservat enim scelera Deus, et recondit in thesauris suis immensis; et quantum crescit cumulus facinorum innumerabilem, tantò ira ut Numinis potentior et acrior ad vendicandum, quemadmodum, cap. 14, vers. 17, annotavimus, ubi fuisit hoc argumentum pertractavimus. Unde merito subjungit:

VERS. 15. — *ISI FUERUNT REBELLES LUMINI* (1), *nescierent vias ejus; nec reversi sunt per semitas ejus.* Aptè explicatur hæc metaphora, si Deum lucem appellemus, sicut ipse dixit, Joan. 8, 12: *Ego sum lux mundi;* lumen verò legem et doctrinam, sicut S. Petrus dixit, 1 ep. 2, 9: *Qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum,* id est, Evangelium. Vocant autem philosophi lucem que est in lumine, lumen quod est in rebus quas illustrat. Ita Deus lucis fons per legem et doctrinam suam homines illustrat: *Erat lux verâ, que illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum,* Joan. cap. 1. Sed utrumque in Scripturâ confunditur; quare possunt intelligere, rebelles fuisse vel Deo, vel legi ejus, quod idem est, quia legi et præceptis Dei non obtemperant, fœdè prævaricatores; deficientes, recedentes à Deo, qui lux est, et in quo tenebræ non sunt ullæ. *Lux est in tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehenderunt,* 1 Joan. 1. Ad homines peccatores venit ut eos illumineat, sed protinus illi faciem avertunt, non lucem hauriant. Quare, ut Philippus Presbyter ait in hunc Jobi locum; qui cæcæto corde, in tenebris sunt, mittentur in tenebras exteriores; et dupli modo cadentur sicut dipteroide.

Quod ut claris intelligamus, imprimis statuendum hic est, in hominibus lumen esse quoddam clarissimum, in cuius possessione mens latitât inexplicabilis perfruitur. Hoc animadvertit Cassiodorus, lib. de Anima, atque *lumen aliquod substantiale animas habere,* quod in Evangelio dicitur lumen illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum; et in cogitatione, inquit, positi, nescio quid tene, volubile, clarum nobis inesse sentimus, quod respicit sine sole, quod videt sine extraneo lumine. Id meo iudicio Vates regis *lumen vultus Dei* nominavit, quod Origenes vult esse notitiæ divinæ irradiationem, sanctus autem Hieronymus et D. Augustinus illuminationem rationis, quæ divinitatè imago est impressa in animo et insignita. Quare Tertullianus, lib. 5 in Marcionem, cap. 11, vertit *lumen vultus Dei* in sit Numinis quædam veluti admiratio, id lumen si ad naturam referatur, summi omnium officis donum est

(1) Conscientiæ, quæ severitè illis suam exprobrabat, voces suffocavit; clausurunt oculos lumen iustitiæ; animum obliarunt, et Dei vocibus aures præbere noluerunt. Quidam de lumine solis explicant; Quæserunt tenebras, ut malam perpetrent, diem evitarunt, quod sequenti versiculo exprimitur. Sed quam aptè de his hominibus, qui diem metuntur, dicitur *rebelles esse lumini?* Id verò improprium est. (Calmet.)

pulcherrimum et omnibus commune. Sed in iustis est etiam quedam lux formosior, gratiæ nitor, jubaris empyrei stilla. incomparabile animi ornamentum, quod ab inhabitante Spiritu sancto oriri putat magnus Leo pontifex maximus, serm. 1 de Pentecoste: Ipse, inquit, spiritus veritatis facit donum gloria suæ luminis sui nitore fulgere; et in templo suo nec tenebrarum aliquid vult esse, nec tepidum. Rectè quidem ille et sapienter, Nam accessu ad Deum et quodam veluti commercio necesse est hominem fieri celo splendidiorem, et solem, ut ita loquar, terrenum. Quod divinitus à sanctis Patribus videri fuisse notatum. Deus enim (ut ait S. Dionysius lib. de divinis Nominibus, cap. 4, § 6, est *ἀστὴρ πύραυς, καὶ ἀνιπιδύουσα ἑστραπύλα, lux fontalis, et superfluens luminis effusio.* Qui fons plenissimus et redundans largè exuberat in omnem intellectum, sive celos Angelorum choros intugatur, qui proximè Numen circumstant, sive homines in terrâ degentes. Hæc autem lux fontalis (inquit idem, lib. de ecclesiasticâ Hierarchiâ, cap. 2.) eadem semper, et eodem modo se habens, beneficis suis radios cunctis oculis mentalibus luculentè expandit; adeoque si spontanea mente prædicatorum arbitrii libertas spirituale lumen deserat, à naturâ sibi insitas luci excipiendâ vires amore pravè præcludens, præsentem quidem luci se subducit; hæc tamen eam minime desituit, sed vel convenienter illuminat, atque aversantè benignè prorsus occurrat. Quisquis igitur ad insitum à Deo naturæ lumen receperit, principio quidem cum Dei adiutorio quis tandem ipse sit videbit, hocque lucis accessione munus sacrum referet. Porro qui propria sua irrellexis oculis consideraverit, abditas quidem ignorantias quæ tenebras eliminabit; perfectissima tamen unionis et participationis adhuc exors, ejusdem desiderio sponte non accieter, sed sensim primum à propriis radiorum, et ex his ad potissima, nec non perfectus tandem per Dei gratiam ad divino-principalem unionem sacro quodam ordine evehetur. Sic autem aduentum divinæ beatitudinis ad sui admittit communionem, propriæque lucis instar signi cuiusdam ipsam participat, Deo intantum reddens atque concessum munus divinarum. Neque enim vita nobis est, cui vis illata sit vel imposita necessitas, neque vero etiam eorum quibus providetur libertate divinæ illustrationis à providentiâ manantis radii obtunduntur; sed oculorum mentalium dissimilitudo facit, ut exundans paternæ bonitatis illustratio vel omnino cassa sit, et propter eorum repugnantiam civitulis, vel ejus participationes existant inæquales, quæque vel magna, obscuræ vel claræ, cum unus sit et simplex, eodemque modo semper se habeat fontalis ille radius, qui jugiter est expansus.

Unde manifestò patet impios sceleribus suis nullam posse excusationis umbram obtinere, cum lumen illud, quod rebelles fuerunt, sit illa notitiâ, quam non à magistro, aut nostrâ industriâ aut humanâ disciplinâ didicimus, sed ab ipsâ naturâ arripimus, hæusimus, expressimus, quæ cunctis scholasticorum

sensu synthesis dicitur, aut dictamen rationis, quod si sequentur, uberiores sanè lucis participes elliceantur. Nunc autem nescierunt vias ejus, id est, scire contempserunt, ut illi qui dixerunt Deo: *Attende à nobis, et scilicetiam viarum tuarum solvamus,* Job, 21, 14. Quæ est turpissima et nefaria ignorantie scientiæ orta contemptu. Vix autem tantis sunt præcepta et leges Dei. *Præceptum Domini, lucidum illuminans oculos,* dixit David, Psal. 18, 9: *Nec reversi sunt per semitas ejus,* quia, ut Salomon auctor est, Prov. 2, 15, *relinquunt iter rectum, et ambulat per vias tenebrosas; qui latitant cum malefecerint, et exultant in rebus pessimis; quorum via perterosa sunt, et infames gressus eorum;* de quibus subdit:

VERS. 16. — *MANÈ PRIMO CONSURGIT NOCTURNA, INTERFECIT EGENET ET PAPEREM; PER NOCTEM VERO ERIT QUASI FUR.* Nullum scilicet impus tempus vacuum est à scelere, diurnum miserum eade et sanguine funestant; ad quod immane facinus adeo manè consurgunt, ut nihil hinc curæ antependendum putent; nocturnum insidiosis furtoque contemnant. Hinc refer scitum illud:

U! jugentur homines, surgunt de nocte latrones.

Observat autem mores sceleraque impiorum varia, et quibus illud sanè pessimum, quod appetente aurora, manè diluculo, quando viatores itineri se committunt invadant iter facientes atque diripiunt et cadunt; interdum se subtrahant lucis odio vindictæque formidare; nocte verò cuncta obumbrante ad furta prosiliant. Quod perinde est ac si Jobus diceret: Dies interrumpit scelera. Nam quod ad impiorum votum attingit, semper cæditus atque rapinis insistent, et tamen statim Dei ultione corripuntur. Tanta profectò est peccandi libido, ut nisi iudicium vindictam formidarent, luceque diei impedirentur, periculis flagitiosos homines nihil aliud cogitarent aut molirentur quam teterrima crimina, quorum voluptate capiuntur.

Cæterum ex eo quod fur semper noctis tenebras quaerat, et quisquis malè agit lucem oderit, manifestò concluditur esse legem naturæ, quæ nullo modo aboleri possit, et esse aliquid boni et mali discrimen. Quis enim cogit hominem, qui velit in scortatione, furtis, ebrietate, luxu et aliis similibus sibi placere, hominum presentiam fugere? velit potius in iniquitate gloriari, in ea jectare et ostentare se; et tamen occultat se. Quis eum ad id agendum cogit? Si quis dicat: Quia solus est, et nemo est qui velit cum ipso in malo consentire; atqui totus mundus est iniquitatis plenus. Animadvertitur sepius hæc homines in malo conspirare, eosque qui alicui vitio dedit sunt nihil tam velle et cupere, quam ut alii ipsi sibi similes; et tamen malè agentes alii aliorum conspectum fugiant, ita ut suam turpitudinem nemini cognitam esse libenter velint. Unde subdit:

VERS. 15. — *OCULUS ADULTERI OBSERVAT CALIGINEM* (1), *Dicens: Non me vidit oculus; et operiet vulvum suum.* Ad adulteros similiter lucis osoros noctis caliginem (1) OPERIET VULVUM SUUM, capite involvito incedit. (Grotius.)

mem prastolari solitos ad sua adulteria perpetranda. Sed dum addit: *Non me videbit oculus, et operiet vultum suum*, significat adulterum mirè deludi; nam ubi operiet ipse vultum, ex eo quod ipse non videt alios, existimat se a nullo videri, haud dissimilis struthioni, qui (ut refert Plinius lib. 40, Naturalis Historiae, cap. 1.) si forte caput inter frutices inseruerit, dum neminem ipse conspicit, satis se latere, et à nemine se videri existimat; cum tamen reliquum corpus in aperto sit. Itaque illa particula et sumenda est pro casuali quasi hoc modo: *Dicens: Non me videbit oculus, quia operiet, vel operiet vultum suum*. Sed, ut bene ait Salomon, Prov. 5, 21, *respicit Dominus vias hominis, et omnes gressus ejus considerat*. Quasi dicat: Ne putes ex eo quod homines latere fortasse possunt adulteria tua, etiam divinarum luminum aciem fugere; nam Dominus hominis rationes et consilia et actiones oculis oblit suis.

Eandem sententiam legitimus in Ecclesiastico his verbis, cap. 25, 25: *Omnia homo qui transgreditur lectum suum, contemnit in animam suam, et dicens: Quis me videt? tenebrae circumdant me, et parietes cooperiunt me, et nemo circumspicit me; quem vereor? delictorum meorum non memorabitur Altissimus. Et non intelligit, quoniam omnia videt oculus illius, quoniam expellit à se timorem Dei hujusmodi hominis timor, et oculi hominum timentes illum*. Extrema verba sic accipe: Ideo non intelligit, vel potius non considerat se videri à Deo adulter, quia non veretur Deum. Nam timor hominis est hujusmodi, id est, talis contumitiosus et naturae, ut hominis alterius oculos timentis quam Dei; ideoque cavet, ne ab hominibus videatur; de oculis autem divinis nihil curat. Itaque cum audis: *Hujusmodi hominis timor, et oculi hominum timentes illum*, sic accipere debes, q. d.: *Hujusmodi timor est timor hominis, scilicet humanus, vel timor hominis, hoc est, de homine susceptus. Et oculi hominum timentes illum*. Vox, *illum*, non ad Deum sed ad hominem referenda est; quasi dicat: *Oculi hominum, id est, carnes, timentes illum*, hoc est, hominem; nimirum quia hominem vident, Deum autem non vident. Subdit Ecclesiasticus: *Et non cognovit, quoniam oculi Domini multo lucidiores sunt super solem, circumspicientes omnes vias hominum, et profundam abyssum, et hominum corda intuentes in noctis opaca*. Non animadvertit, inquit, Dei oculi maximi oculos solis lucem ac radios longe post se relinquere. Nam solis lucem nox interceptit, à divini obtutis radios nulla nox hebetat. Solari luminis clausis cubiculi fenestris obstititur; at Dei oculi: sive ad penitissimam cubilia perveniunt, solis denique lux in specus et antra non descendit, ad Deum abyssos mas intuetur, et usque ad secreta cordis rimanda pervenit, et intimas animi cogitationes pervadit. Sed quid inde? Ut cognoscat adulter, seu fornicarius, ea quae tenebras captans, vel in debissis et imis locis latere desiderans perpetravit flagitia, Dei perspicacissimos oculos fugere non posse, adeo ut vel cor

ipsum, quo nihil est occultius, ipsi pervium omnino sit.

Pulchrè hoc expendens D. Ambrosius, lib. 1 Offic. cap. 14: *Malus, inquit, studet latere, cum Deum clatere non possit, qui intra profundum abyssum, et intra hominum mentes non solum tractata, sed etiam volventa cognoscit. Quid autem tam stolidum, quam eputare quod Deum quidquam pretereat? Si enim cradius solis fundit lumen super omnem terram, et in ea quae clausa sunt se inserit, quomodo non potest intelligibilis Dei splendor in cogitationes hominum et corda semet, quae ipse creavit, inserere?* Deinde sanctus Pater causam veram assignat tam stollidae temeritatis eorum, qui Dei se posse oculos effugere arbitrantur: *«Nolunt, inquit, supra se esse judicem quem nihil fallat; nolunt et dare oculo rum scientiam, qui metumt occulta sua profiri. Sed frustra sibi ipsis illudunt; est enim «αὐτοῦς ἐκασθῶντος» Deus, qui omnes actus hominum etiam interioris acerrimam mentis acie intuetur, ut suo tempore aeternis poenis vel premiis eos puniat aut remuneret.*

VERS. 16. — PERFOUIT IN TENEBRIS DOMOS (1) SICUT IN DIE CONDIXERANT SIBI, ET IGNORAVERT LUCEM. Quod die deliberaverant constituerantque viri scelerrati, id nocturno tempore periciunt; quare dum favent tenebrae, neque lux impedit, quam vehementer execrantur, parietes perforant, et claustra confringunt, ut tutius irrumpant ad illa quae clauditi et continet dominorum custodia. Ita Sanctus noster, qui hæc de latronibus potius quam de adulteris dici putat, quia nimirum latrones frequentissime domos perforant, adulter non nisi perquam raro; aliis enim machinis ad alienum torum sibi aditum aperiant, nempe donis et pecuniis quibus nihil est clausum, nihil tam firmum quod non expugnetur. Hæc adulterum sunt arma, multo illis potentiora quibus perforantur muri, aut confringantur porte; latrones vero id faciunt commodius, quia multo simul ad illud nocturnum opus societatem coeunt. Sanè illis hoc esse usitatum opus societatem docuit in Evangelio, dicens, Luc. 11, 39: *Si sciret paterfamilias quà hora fur veniret, vigilaret utique, et non sineret perfo di domum suam, nempe à latronibus. Hi igitur latrones die speculantur, et ante petenda sit præda diligenter inquirunt; quo utendo arte tempore cogitata perficiant statuunt, et rem aggrediuntur nocte, defensi tenebris et dono noctis opaca.*

SICUT IN DIE CONDIXERANT SIBI. Proprie in Hebraeo est, *obsignaverunt sibi*, sicut legit Pagninus. Unde Septuaginta reddunt, *per diem obsignaverunt seipso*. Symmachus vertit: *Tanquam in sigillo abscondunt sese*. Quod aliqui sic explicant, quasi sigillo et certà notâ designaverunt sibi locum, quo tutius et occultius in-

(1) IGNORAVERT LUCEM, odio habent, fugiant, verentur, qui male agit, odit lucem. Consilia quae per diem meditati fuerunt, noctu exsequuntur. Interdum observant loca in quibus vim per noctem inesse possunt. Verti etiam potest Hebraeus in hæc sententiam: *Substant domos per noctem; die vero condixerunt in latebris, et veluti obsignati latenti in tenebris; ignorant lucem*. Nunquam plenâ die procedunt. Hanc interpretationem optimum censo.

(Calmet.)

gredi, et locum infirmiore, quem facilius suffodere et aperire possent. Aut hæc obsignandi et aprimendi sigilli translatio pertinet ad aliquod amatoriarum et arcanarum schedularum ulter citroque missarum inter adulterum et adulteram, quibus inter illos agatur de querendo aut patefaciendo aditu, aut aperienda fenestra et præbendo ingressu. Ita Pineda noster; nec Sanctus improbat istiusmodi explanationem. Cum tamen id quod obsignandi translatio Hebraicus fons et Septuaginta expresserunt, Vulgatus interpres ad colloquium transferat, (verit enim, *condixerunt sibi*), non videtur alienum, si obsignationem istam ac sigillum ad secretum ac taciturnitatem atque silentium referat, quo et inter se locuti sunt adulteri, vel plures impii secum; et alter alterius verba ita exceptit, ut nulli vulget, nec quae ab alio audierit in vulgus prodant. Improbè enim sua consilia preni silentio voluit, ut liberis peccent, ne sit qui obstaret, et nullo pacto impediat. Qui sensus confirmari potest ex eo, quod obsignationis metaphora etiam ad verbum apud sacros tum apud profanos traducatur.

ET IGNORAVERT LUCEM. Id est, aversantur et fugiunt lucem ac diem, ne sordes illorum prodant. Omnia enim qui male agit odit lucem; et non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus, Joan. 3, 20. Talis vecors juvenis, ut est in Proverbiis, quem gradientem in obscuro, advesperescente die, in noctis tenebris et caligine, occurrit mulier ornata meretricio, preparata ad capiendas animas, apprehensum deosculatur, et prociac vultu blanditur et luvit ad amplexus, donec illucescat dies, quia vir non sit in plexu, etc. Hesperum amantes amant, tardeque veruntur stellam redire; et illam matres avidae ac nurus cupiunt quamprimum radios spargere lucidos, ut Seneca cecinit in Medea. Questus etiam Dio Chrysostomus est consecratis noctuas Athenis Minervae virgini, cum Veneri potius fuissent consecrandae, quoniam diem lucemque virginitas, venus ac turpitudine noctem et tenebras captat. Involutus autem accerrime, orat. 7, in libidines, praesertim publicas, et impudicam circa res per se pudendas. Ephrem item comparat scortatores cum avibus nocturnis ac luctuosis. Tertullianus quoque in Apologetico, cap. 1: *«Omne malum, inquit, aut timore aut pudore natura perdidit. Maleficus gestium latere, devitant apparere, trepidant et deprehendi, etc.*

VERS. 17. — SI SUBITO APPARUERIT AURORA, ARBITRATUR UMBRAM MORTIS (1); ET SIC IN TENEBRIS QUASI IN LUCE AMBULAT. Non solum, inquit, lucem non difterunt, verum etiam esserant sunt eam, quod non modo non jurat, sed etiam impedimento sit; quia nec grassator sit tutò iter agentes invadere potest, nec fur ad alienas aedes penetrare, neque adulter et scortator rem cum mulieribus habere.

ET SIC IN TENEBRIS QUASI IN LUCE AMBULAT. Id est, tenebrae sunt eis pro luce; de nocte ambulant, mura sua obeunt; de die vero dormiunt et requiescunt, noctem vertentes in diem, et diem in noctem. Illos proinde vitam S. Maximus, à Deo doctus et illuminatus, vocat *umbra mortis*. David vero Cedar. Preclare (inquit D. Gregorius Nyssenus lib. de Virginitate, cap. 4). Cedar nominat, quod apud Hebraeos idem est quod tenebrae, ut intelligamus nos in cursu ad immortalitatem velut *cæca noctis caligine circumfusos* sapè in seclus infortuniumque impingere, eam vero in hominum vita ignorantem esse, ut qua in perpetuo sunt motu stabilia esse putent, atque in immensum duratura, quae villa *τίμα*, magna et pretio omni dignissima.

(1) Si, dum illi furto cæterisque scelibus suis occupantur, supervenerit aurora, terrentur, ut alii fornicantem aspectu caliginis improvise et densissime. Noctem habent in deliciis; et umbra perinde est illis ac diei clarissime fulgor; at vicissim diem perinde ac noctem aversantur. Hæc est scelistorum, latronum et homicidarum vita.

(Calmet.)

S. S. XIII.

Pari etiam mente S. Gregorius Nazianzenus, orat. 10, istiusmodi homines ait in hac vita ut nocturno in bello confusione et ignorantiam perpei, et ceterorum inopiam atque perturbationem, Quippe effosso prudentia lumine, et extincto libidine voluptatis, tenebras consequi est necesse tetras et horribiles, in quibus, ut in caveis cæce aviculæ, à Satana humani generis inimico detineantur, ad alios similium in fraudem atque noxam illicentes. Quae autem fingi major et cogitari potest animis obducta caligo, quam, ut est apud Isaïam, vetustum illum notum Evangelii præconem, *dicere malum bonum, et bonum malum, ponentes tenebras lucem, et lucem tenebras; ponentes amaram in dulce, et dulce in amarum*, cap. 5, 20; id est, contemptis aeternis deliciis et repudiatis in viles corporis illecebras se penitus ingurgitare, volantes mundi quilibet celestium rerum dulcissimi antepone, sectari inertiam, et insaturabiliter inhiare cupidini, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum hominum peccus, qui avidi sunt commotionum cupilimi, respicere gloriam magni animi et excellentis. Animis benevolentiam pro nihilo ducere, omnibus animi corporisque viribus incumbere ad explendam titillans luxuria voluptatem? Ille nimirum exultat impius, et triumphat princeps tenebrarum et negotium perambulans in tenebris felicitet et bellè promovet lateranaria voluptate, quae tantum lucis et splendoris imperit, quantum opus est ad querendam et percipiendam sensuum oblectationem. Itaque illorum

Symmachus velocitatem adauget, sic Jobi locum transferens: *Supernatae aquae*; ac si dicat: Impius ad impietatem marinis fluctus à savâ tempestate et atrocioribus ventis concitatos velocitate superat.

Notat porro Sanctus noster Latinos explicare solitos velocitatem summam hoc aut simili modo dicendi, quo significat, etiam que mollia sunt veloci pede sine ullâ offensione calcari, aut certâ sic à currentibus attingi leviter, ut nulla molestia in pulvere calcato vestigia. In hunc sensum explicatur illud Danielis de Alexandro Magno, cap. 8, 5: *Hircus caprarum veniebat ab Occidente super faciem totius terre, et non tangebat terram*; et illud Isaiae, cap. 41, 5: *Seniuta in pedibus ejus non apparebit*. Bene ergo Jobas, exprime volens velocitatem summam impii ad impietatem, dixit: *Levis est super faciem aquae*. Perinde ac si dicat: Præ velocitate cursûs pede non tangit aquam vel terram; quantum etiam sine pedibus ad vitium currit, quemadmodum incedunt quædam sine pedibus manante impetu, quod angues; et insurgente remant, quod vermes; et spontaneæ reptant, quod cinnaces, ut egregie notavit Tertullianus, lib. de Anima, cap. 10.

Porro insana hominum appetitiones adeo precipites in vita feruntur, ut non modo lubricum piscium velocitatem et celerem ferarum pernicitatem imitentur, sed et vermium et serpentium impetus, et absque pedibus cursum; necnon aquæ libentis fluxum amulantur. Labitur enim tertiarque preceps impius ad improbitatem simulatâ cupiditate et libidine, sicut aqua, que effunditur, statim diluitur et deletur. Ita Nicias in Catena. Sic ad Ruben Jacob animo præsgo ait, Gen. 49, 4: *Effusus es sicut aqua, non crescas*. Scilicet libidinosâ effusa aque similitudine optime exprimitur; quippe qui rarò aut certè summâ cum difficultate de sordibus ad puritatem, ad integritatem, ad vitam morumque integritatem revocari consuevit. Apè factur isto aque symbolo significatur humana carnis imbecillitas, que tam facile diluitur in luxuriam, sicut aqua è vasculo emittitur; et quemadmodum ex aqua in terram effusa lutum, cœcum sordescit fluit, ita, per lapsus carnis, et animæ, et corporis, et famæ, et quicquid est in homine, sordescit ac foetet, atque omnis illud, si quis antea in animo fuerit virtutis decor, marcescit et evanescit.

Elegantè D. Gregorius Nyssenus, tract. I in Psalmos, cap. 4, volupstatum similem ait esse *fallaciam phantasmatum*; que cum teneri à voluptatibus amatoribus creditur, subito evanescit, atque in nihilum rediit; illius autem spectri imanis unicum vestigium relinquit post recessionem, pudorem. Et, orat. 4 de Beatitudine, idem sanctus consimili prudeutiâ et gravitate: Omne genus, inquit, voluptatis que corpore percipitur, simul ut *appropinquavit prætervolat*. Parca memini Cvidonium dicere in oratione de continentia Morte, vel motus illos suavitatis, qui solent stillare sensus, et jucunde afflere, venisti vocat *castra strivis, simulacra voluptatum*, cum insequantibus subsistant, sed in perpetuo motu versentur, et quod eas recipit, sit *perforatum corporis dolium*, undique perlucens, et quod nihil continere possit; quo fit ut obsceni motus corporis, qui luxurie libidinique serviunt, promittant potius quam exhibeant ullam voluptatem, cum subito et præter opinionem effluant et evanescent. Summa deinde consequitur inanitas, et jejuni atque hians animi moror, velut fugientem sequentis et desiderantis voluptatem, que anasium peritissâ sua frustra-

Par levisbus ventis volucrique similitima somno. Adeo ut dubitare nihil posse videatur ancepis illi oblectationum, an aliquem dulcedinis motum haberint, ejus nullam in animo eligimus recognoscant. Hinc divinitus à Sapiente, ejus ore Numen loquitur, sensum delectatio, in quam avidè se flagitiosè ingurgitant, dicitur, cap. 5, 13, *Lamæ, quæ à vento tollitur, et tanquam spuma gratiæ quæ à procellâ dispergitur; et tanquam fumus, qui à vento diffusus est. Ad*

hanc verò brevitate jungitur ut plurimum dolor, et dissoluti animi molestia; quod singulari Dei providentiâ comparatum est, ut cupiditatis illecebris et blandimentis sensum irretitâ à villosâ corporis voluptate abberret. Unde subdit:

Maledicta sit manus ejus in terra, nec amplexus sua via visum. Prima itaque horum horum impiorum partem dicit fore et esse maledictam in terra; quoniam ex omnibus illis que in hac vita visâ sunt possidere quasi partem et hereditatem suam, nihil aliud quam maledictionem et damnationem sibi acquirunt; et in damnationis ac maledictionis cumulum illis cedent omnia, sicut è contrario *electis omnia cooperatur in bonum*, Rom. 8, 28. In terrâ enim superâ beatiorum erit pars eorum maledicta, eò quod ibi locum non sint heque portiones ullam habituri, maledictionis aeternæ sententiâ à felicitate sanctorum exclusi; in terrâ quoque inferni, in terrâ oblivionis et miserie, pro portione suâ et hereditate sempiternâ maledictionem damnationemque accipient. Neque ambulabant miseri illi per vias lætas et amenas, cummodi sunt viæ vinearum, que ad altiora ducunt, et ambulantes juxta ipsas tam odore bono, quem de se spargunt, quam sapore avaritiæ, refrigerium et oblectamentum præstant; quales utique sunt viæ Ibe, quæ justè ad supernam patriam tendentes, et à Laborioso conatu quasi per montium iuga consuetudine, perambulant; qui odore celestium delectarum subinde venit à longè relictorum, et quasi gustum quemdam præcipiunt, unde animantur ad ier summa fortiter præcurandum, donec ad summum usque montis verticem pertingant. Ita Thielmannus in Paraphrasi cum S. Gregorio, S. Thomâ et Philippo, qui per viam vinearum mysticè intelligent viam sanctorum et Ecclesie militantis in cœlesti, apertè inquit non ascendunt, sed è contrario magis descendunt per abrupta villorum in loca inferna tormentorum, ubi erit cumulus et vicissitudinaria successu universorum cruciatum; de quibus ait:

VERS. 10. — AD NIHIUM CALOREM TRANSEAT AB AQUIS NIVIVIT, ET ESCOE AD INFEROS PECCATUM ILLIUS. Agi hic de penis impiorum, quas tum in hac tum in alterâ vitâ patiuntur, generatim quidem ab una calamine in aliam et contrariam transseundum; propriè verò ac speciatim, in hac quidem in vitâ febrium ac tempestatum, frigus et æstus immoderatum, in futurâ verò ignis infernalis et frigus nivialis cruciatu alicernis subeundum. Ita passim interpretès. An autem damnati non solum ardore, sed frigore etiam æturo cruciantur, non hæc omnium ius est opinio. Et quidem aquam ibi vel nivem seu gelu qui in inferno ponant sunt valde pauci; multi tamen intensum frigus ibidem reperiri existimant; et verò eam esse communem sententiam affirmare videntur S. Hieronymus, Philippus Presbyter, Beda et Dionysius ad hunc locum; et Soto in 4 Sententiarum, dist. 50, quest. unâ, art. 4, cum docet. Ac sanctus quidem Hieronymus et Philippus opinantur hanc sententiam colligi ex Matthæi 8, vers. 12; et 22, vers. 13; et 24, vers. 31; et 25, vers. 30; et Luca 15, vers. 28, ubi mentio fit fletus et stridoris dentium; putant verò fluxum ex igne et fumo, stridorem ex intolerabili frigore nasci. S. Augustinus quoque, lib. de Trifidâ habitaçulo, cap. 2:

*Duo, inquit, sunt principalia tormenta in inferno, frigus intolerabilis, et calor ignis inextinguibilis; quod confirmat ex hoc loco Jobi; et ad hoc duo, frigus et ardorem, ceteras penas revocat. Quia verò non rarò legitur in Evangelio *gehena ignis*, duplicem proinde videtur Hieronymus et Philippus gehennam distinguere, ignis unam, frigus alteram. Verba S. Hieronymi sunt ista: Quasi duas gehennas S. Jobi mihi dicere videtur, per quas diaboli, hæretici et cetero impii commutetur. Fortè in ipsa gehennâ factus sensus cruciatum fiet illis qui in ea torquentur, ut tunc quasi ignem ardorem sentiant, nunc nimium algoris incendium, et penalis communitio et nunc frigus sentientibus, nunc calor sit; ut quasi de*

loco ad locum transire existimetur. Et fortassis inde Dominus ait in Evangelio, Matth. 22: *Mittite eum in tenebras exteriores; ibi erit fletus et stridor dentium*; et hic stridor deatium de rigore frigus oritur; ubi et similitudinem quamdam ex nostris corporibus possumus invenire, in quibus ex fletu rui abundantia, quod est calidissimum, in typis morbis intolerabilibus rigor præcedit ignem febrium ardentissimum secuturum. Dicuntur à medicis hoc duo, que sibi contraria dignoscuntur, ex unâ fellic materia in homine procreari. Sic ille.

Hæc eadem verba Pineda noster etiam Philippo tribuit; nec Beda multum ab illis discrepat; videturque omnes pariter ad unam eandemque causam, ætèri scilicet ignis, utrumque cruciatum, frigus scilicet et ardoris, revocare. Nam Philippus sicut duas frigus adusiones distinguit, sic et ignis. Secundum quem sententiam ignis inferni efficitur in cruciatum frigus. Cæterum Paludanus in 4 Sententiarum, dist. 50, q. 5, ab aqua et omnibus quatuor elementis sentit damnatos algidos; idemque videtur Durandum opinari, quest. unâ.

Verum quicquid sit de istius questionis decisione, quam mei invidiosus non est determinare, aut in alteram partem delinere, mihi enim Sancto nostro et Regio videtur ex hoc Jobi loco nihil haberi certè posse de hoc inferni frigore, de quo vis ullus alius Scripturæ locus extat; que semper ignis, et vis ætèri frigus cruciatum frigus. Cæterum Paludanus in 4 Sententiarum, dist. 50, q. 5, ab aqua et omnibus quatuor elementis sentit damnatos algidos; idemque videtur Durandum opinari, quest. unâ.

Et æstus ab inferos peccatum illius. Hoc est veli superioris imprecationibus aut correctio aut amplificatio, quasi dicat: Non solum temporari pœna, sed ætèrna quoque afflictiōis est impius. Vel, ut sit elapsula quecunq; et his præcedentibus orationis, hoc modo: Ita tandem est peccatorum descensus ad inferos, et iter ad sepulchrum, extremumque supplicium; vel, ut obstinata illorum mens significetur digna præcedentibus suppliciis, quasi dicat: His, inquam, digni sunt, qui ad mortem usque improbitati adhaerescunt. Hæc secundum nostrum interpretem: nam secundum Septuaginta et Hebræam lectionem hæc pars respondet sententiæ, ex quâ conditior altera similitudo dicitur; scilicet, ut arditus et æstus inferni aquæ nivis, sic sepulchrum peccatorum. Nihil igitur locus iste probat pro inferni frigore. Quare Abuleus in Matthæi cap. 21, quest. 558, Jansenius in Concordiâ, cap. 45, Dominus Sotas et Maldonatus in Matth. 8, hæc non præterit, negare tandem videtur frigus hoc in inferno habere locum. Antiqui verò Patres proniores sunt et procliviores ad affirmantem partem; quam video eos passim amplexatos fuisse, dum in inferno duo peccatorum agnoscent penam supplicii, scilicet intolerandum frigus, unde Græci antiquè *εὐχρηστὸν*, et ignem, quem ætèrnam divinam oraculis significat. Tertullianus in Apotegico, cap. 47, vocat ignis arcani subterraneanæ thesaurum ad panem. S. Augustinus loco supra citato ad frigus et ardorem ceteras inferorum penas sic revocat: «De aquis, inquit, nivium transfundit ad calorem nivium: de æstibus duobus innumerâ pendunt penarum genera, videlicet sitis intolerabilis, pœna famis, pœna cæcoris, pœna horrois, pœna timoris, pœna angu-

stie, pœna tenebrarum, severitas tormentorum, presentia demonum, ferocitas bestiarum, crudelitas ministrantium, dilaceratio immortaliū ventium, verum conscientie, ignis lacrymarum, suspiria, miseria, dolor sine remedio, videntia sine solutione, mors ætèrna, pœna sine fine, abienta Christi quoad visionem ejus, et cetera. Neque enim cogitandum est deo tantum esse illa ponarum genera, tametsi atrocissima, quibus fontes in crebro cruciantur: est enim is locus habitatum omnium officinâ, olida mephitâ, putrefactis, sordes mundi sordium omnium fax et collivies; ubi nihil sit quod delectet; nihil quod non incredibilibiter torquet; qui sit denique, ut Servator mundi, Luca 16, 28; appellat, *locus tormentorum*. Jonas ad ea omnia adjugebat æternitatem, de qua mens omnis cogitando propè inexplicabilis pavore teneatur: *ejus*, inquit cap. 2, 7, *sectes retinaculo sempiterna*, quæ videlicet solvi aut pererrari nequeant, exierit, nec è semel clausus revocare gradum poterit, et transivissimâ luce perfrui. Quæ propter subdit:

VERS. 20. — OBLIVISCITA ERIS MISERICORDIA (1): DELICTO ILLIUS VERMES: NON SIT IN RECORDATIONE; SED CONTRARIUM QUASI LIGNUM IMPROBITOSUM. — Est poetica prosopœia, quasi dicat: Nemo ejus, ne Deus quidem, misereatur, adeo ut ipsa misericordia videatur ejus oblitâ, illique esse immisericosus. Sed, hæc petet aliquis, eum tanta sit Dei misericordia et benignitas erga homines, quam ratione fieri possit, ut Deus misericordiam oblitiscatur. Hinc optime respondet S. Gregorius, lib. 16 Moralium, cap. 28, vel 31, ejus oblitiscit divinam elemeatiam sub extremum iudicium, qui dum viveret oblitus est divinam justiciam. Nam apud Deum misericordia iustitiæ indissolubili amicitia modo junguntur, et sibi mutuo vicem rependant: ita ut hoc tempore dum vivimus misericordia ejus tantum operi ferat, qui justitiæ divine meminerunt: eum autem sub extremum iudicium tempus propitium divine justitiæ accesserit, illorum recedat qui misericordiam colaverunt; ex adverso verò misericordia ex tempore eis tantummodo hæret, qui justitiæ non sunt oblitæ. Ipsamet S. Gregorii verba sic habent: «Omnipotens Dei misericordia oblitiscit ejus dicitur, qui omnipotens Dei justitiæ fuerit oblitus; quia quisquis cum nunc justum non timet, postea cum invenire non valet misericordem. Quod licet universè profertur, singulari tamen ratione ad reprobam Dei tradentis impij oblivioni pertinet: ut sicut in memoria ætèrni erit justus, Psal. 141, 7, qui sese abilitat, neque mortuum gloriam accipiat est, ita impius, qui hominum hædes conciere gestit, sempiternâ oblivione tunc tunc.

Septuaginta nominatè oblitæ legunt hoc modo: *Retribuatur autem ei que fecit, id est: Nemo misericordem ejus commoveat, sicut ipse pauperum miserum non est. Ita Samuel Agagi miserum non est, sed vestem retulit et dicens, 1 Reg. 13, 33: Sicut fecit absque liberis materes gladius tuus, sic absque liberis erit inter matres mater tua. Et in frusta concidit cum Samuel coram Domino in Galgathâ. Cum igitur impij cupio sese demerito ad infernum fuerint perducti, non erit eis tunc spes ulla veniæ aut indulgentiæ impetrande; sed justitia et iudicium justum ineamunt super illos pondere gravi et intolerabili usque in sempiternum. Quare interius dum in inferno sine misericordiam cruciatibus afflictorum impiorum anime, corpore ipsa in sepulchris roduntur à vermibus. Unde subditur:*

(1) Rectius *misericos* (id est, Deus) ejus oblitiscitur; quasi nihil mali fecisset.

DELICTO ILLIUS VERMES, id est, vermibus esca dū eis est, ut cæteri.

SED CONTRARIUM QUASI LIGNUM IMPROBITOSUM: In Hebræo: *Confrangitur, velut arbor, iniquitas*; id est, sicut arboris in particulis disiectæ nulla est memoria, ita nec seclerum ipsius.

(Grotius.)

sententia, ob quod recte D. Paulus suadet in nullo modo illud praterlabi sinamus, sed omni instantia celestitate sumamus: *Ecce nunc, inquit, tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis*, ubi dicenda est *acceptabile, ecce nunc dies salutis*, ubi dicenda est *tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis*. *Ecce nunc, inquit, consideratio in illis diebus vocatis: Ecce nunc, quasi dixerit: Jam adest occasio, ne sinatis eam praterlabi; nunc, id est, brevissima, non differenda in postremum; nunc adest; quis scit si postea aderit? Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis, in quibus negotii possumus, et pro nobis agere, antequam veniat tempus sententiae, et ocellatarius processus, causaque articulis finatur. Nunc negotiamini quando dies salutis sunt. Ut inquit D. Augustinus, in Forensibus apud jurisperitos dicitur *dies utilitas, vel legitima*, in quibus dabuntur dilaciones ordinariae ad dilatandum sententiam, sicut et contra-rio dies sententiae dicebatur *dies cessantium et dies justas*. Negotiamini ergo, inquit Apostolus, nunc quando sunt dies salutis, dies utilitas, dies justas, quos vobis Deus confert ad poenitentiam agendam. Ergo Deus locum tribuens poenitentiae tempus committit fiducia, et confidentiae, et securitatis, et nunciat fiduciam, et confidentiam, et ubi ubi statim ad poenitentiam ubi debet peccator, et contra, ut inquit Job, *abstinet eo in superbia*, ex tali flore non mel, sed venenum eliciens, scilicet impoenitentiam et ansam peccandi; superbit, quia non castigatur, et ex Dei tolerantia libertatem ad amplius peccandum educit.*

Notandum hic unde Pharaos superbiti occasionem ad se indurandum, contraque Deum peccandum, ad se indurandum, contraque Deum peccandum, sed ex Dei bonitate, ob indicia quas illi concedebat. Videns Pharaos quod data esset requies (arans nempe), *ingravavit cor suum; et non audiit eos*, Exodi 8, 15. Mirum ut ex requie, et ex bono, quod illi contulerat Deus, ex patientia nempe, quod illum sustinebat, ingravaret cor suum, ut bene annotavit D. Augustinus lib. Quasi, in Exodum; qui hunc ponderans locum ait: Hic apparet non illas tantum fuisse causas obdurations cordis Pharaonis, quod inmanitates eius similia faciebant, verum etiam ipsam Dei patientiam, qua parebat. Ergo unde poenitentiam debent, inde obdurationem miser iste dicitur, exemplo confirmans suo Apostoli sententiam, Dei nempe patientiam aliis esse odorem vitae ad vitam, aliis odorem mortis ad mortem. Unde recte dicitur S. Augustinus: Patientia Dei secundum aeterna hominum quibusdam utilis ad poenitentiam, et quibusdam inutilis ad resistendum Deo, et in malo perseverandum. Alii per ipsam salvantur, alii damnantur, quia nulla major miseria. Sic pravum aliquando cor est hominis, ut ex suavissimo divinae misericordiae flore non mel, sed fel elicit: quod impiis illis accidit, quod oblatum sibi a Deo locum poenitentiae non admittunt, sed eo adiungunt in superbia. Contra quo merito exclamavit Paulus celeberrimam illam sententiam frequentissimam a Patribus usurpant, ad commovendum, remanendumque eos in peccatae humilitate Dei ad longanimitate consilii perseverant: *An dicitis, inquit, Rom. 2, 4, bonitas et patientia et longanimitatis eius contemnis? Ubi divitias vocavit Paulus, secundum phrasin Hebraicam; ingentem copiam et abundantiam, eoque vocabulo delectatus crebro usus est ad res divinas et spirituales translatio; sic alibi appellat altitudinem divitarum sapientiae et scientiae Dei, et divitias gloriae et misericordiae, etc. Pro voce autem bonitatis Graeco est *γαρητριαι*, quae vox propria significat benignitatem, definiturque a Philosophis virtus qua quis sponte ea benignè omnium utilitati exposcit est. Et hinc patet Justus Martyr in Apologetico appellat esse Christianos quasi *γαρητριαι*, hoc est, commo- dissimos, altissimos, et benignissimos erga omnes. Divitiae igitur bonitatis Dei significant exuberantem eius benignitatem, quae sponte largiente cumulat peccatores beneficiis suis. Patientiam Dei nominat,*

qua peccatorem ejusque sceleratam vitam tolerat; longanimitatem vero dicit, quae illi potius differt, diuque correctionem et emendationem expectat. Ergo primum Deus utitur erga peccatores benignitate, beneficiis, quae ad vitam sustentandam pertinent, non denegans eis, faciens oriri solem suum, et plene super honos et malos; nec solum temporalia, sed etiam spiritualia interius eorum suggerit, quibus a sceleribus cohiberi et revocari quae- ritur. Utitur etiam Deus patientia, Graeco *αγωγη*, Latine *tolerantia*, et ut ita loquar, sustinentia, praesertim erga peccatores, qui ex aliqua ignorantia vel infirmitate peccant; utitur demum longanimitate erga eos qui peccant ex inveterata peccandi consuetudine, et ex malitia, non statim eis penam aeternae damnationem inferendo, vel ad ipsorum emendationem, vel in exemplum aliorum, vel ad bonorum exercitacionem. Audi S. Anselmum istas Dei bonitatis et patientiae et longanimitatis divitias breviter ita declarantem: *Di- vinitas, inquit, bonitatis Dei in hoc manifestatur, quod tanta quondam in terris mala faciunt homines, quibus tamen Deus et vitam conservat, et solem suum exhibet, et pluviam ministrat, quae potantque largitur bona, quasi blandiens eis, ut ad poenitentiam eos per beneficia provocet; divites item monstrat patientia eius, quia homines tot et tanta scelera facientes patienter sustinet; divites et longanimitas eius, quia non statim punit eos, sed expectat ad poenitentiam per multa tempora. Has porro Dei divitias contemnit, qui non eis utitur ad agendam poenitentiam, sed ad vanam securitatem convertit, existimans aut non curare Deum res humanas, aut donare quod differt. Sic ille.*

Doctè similiter copiosèque hanc Pauli sententiam tractans et declarans Hieronymus: *Ex hoc, inquit, loco apparet cor Deum toleret peccatores, et cum peccasset, vel prohibere peccantes, vel inferre vindictam, navit tamen eos converti ad poenitentiam. Sed nam propter ubi, a homo. Mandatis de iustur, quando amplius contra eorum tunc prorsus contemnerant. Nam ut bene sanctus Gregorius, lib. 16 Moral., cap. 15: Superborum carnalis gloria, dum nitet cadit, dum apud se extollitur, repente interrupta sine terminatur. Pulchre hoc ultimum dixit, tunc interruptum quando amplius extolluntur, imò quando inter se superbi uniti (aliis dissi) ad ultimam electionum procedunt exterminium. Nam, ut eleganter idem Gregorius, lib. 47, cap. 16, idè superbi aristis comparantur, quia licet ex eadem natura omnes, sancti aristae ex specie, tamen inter se per invicem sunt dissi: non secus ac ipse aristae. Haec conjuncte, inquit sanctus doctor, procedunt, sed crescendo paulisper se rigida et hirsuta disjungunt; id quod superbis exinde approprians, subdit: Superbi nature sibi communiōe conjuncti sunt, sed contra se vicissim crescendo dividuntur; alius quippe alium despicit, et alter in alterum invicem facibus ignescit; sed honorum vitam unanimiter colligunt, adversum se quidem divisi sunt, sed tamen concorditer grana deorsum praesunt. Ast tunc extantur et confringunt, quando ad judicium maturitatem decollantur.*

Septuaginta locum hunc nonnulli aliter vertunt, in eadem quidem sententiam, diversè tamen similitudine: pro eo enim quod Vulgatus posuit: *Auferentur, et sicut summitates spicarum conterentur*, ipsi legunt: *Emerant autem sicut malva in aestu, ut sicut de stipula spica decidens sponte sua, ut sicut alii vertunt, sicut spica a calamo sponte decidens. Ubi expendit il-*

dius cadunt. Licet ergo, inquit, ad tempus modicum gloriosi in hac vita videantur aliqui flores temporali prosperitate; post paululum tamen manifestante se Dei iudicio non sibi permansuri stabiles in eodem illi felicitate, sed dejicientur ab illa sua gloriosa exaltatione in humilitatem maximam extremamque miseriam; sicut et caetera omnia quaecumque in hoc mundo magna videntur et florida, non diu in suo humilium roligentur, auferenturque et eiciuntur de praesentis saeculi habitatione in profunda inferni, ubi sempiterna damnatione conterentur miserique peribunt; similes levibus arboribus sicut spicarum summitatibus, quae ad tempus quidem videntur elevate, atque ipsis etiam grana optimis altiores, sed post mox desiccantur et in ignem conjiciuntur, grana bonis in horrea collectis.

Veritas haec plurimis aliis Scripturae sacrae locis congruit, ut cum David ait, Psal. 67: *Inimici vero Domini non ut honorifici fuerint et exaltati, deficientes quemadmodum finis deficient; quoniam tanquam fenem velociter crescent; et similia etiam apud Isaiam et alios prophetas passim occurrunt, et per se satis perspicua sunt. Equis enim non videntur in brevi humane vite curriculo felicitatem impii longam esse non posse?*

Sicut summitates spicarum conterentur. Duo supplicia indicat: unum, quod est pesectio spicae à culmo, alterum, quod est stritura. Primo interitus impii, quo anima face mortis praeciditur, hoc est, separatur à corpore; secundo tartarus cruciatus, quo anima proteritur sine torquetur, respondet.

Caeterum hic expendit, quomodo non dixerit sicut spicas, sed sicut summitates spicarum, quae profecto non alia nisi aristae, quas veluti sagittas caelum versus spica videntur emittere; quibus undequaque septa ipsi olympo bellum inferre videtur; at tunc conteruntur, quando ad maturitatem segetes decollantur; sic utique superbi aristis similes tunc prorsus conterentur. Nam ut bene sanctus Gregorius, lib. 16 Moral., cap. 15: Superborum carnalis gloria, dum nitet cadit, dum apud se extollitur, repente interrupta sine terminatur. Pulchre hoc ultimum dixit, tunc interruptum quando amplius extolluntur, imò quando inter se superbi uniti (aliis dissi) ad ultimam electionum procedunt exterminium. Nam, ut eleganter idem Gregorius, lib. 47, cap. 16, idè superbi aristis comparantur, quia licet ex eadem natura omnes, sancti aristae ex specie, tamen inter se per invicem sunt dissi: non secus ac ipse aristae. Haec conjuncte, inquit sanctus doctor, procedunt, sed crescendo paulisper se rigida et hirsuta disjungunt; id quod superbis exinde approprians, subdit: Superbi nature sibi communiōe conjuncti sunt, sed contra se vicissim crescendo dividuntur; alius quippe alium despicit, et alter in alterum invicem facibus ignescit; sed honorum vitam unanimiter colligunt, adversum se quidem divisi sunt, sed tamen concorditer grana deorsum praesunt. Ast tunc extantur et confringunt, quando ad judicium maturitatem decollantur.

CAPUT XXV.

1. Respondens autem Baldad Suhites, dixit:
2. Potestas et terror apud eum est, qui facit concordiam in sublimibus suis.
3. Numquid est numerus militum ejus? et super quem non surget lumen illius?

lud, sponte decidens, hoc est, suapte naturae et conditione illi exigente. Nam ut primam spica non incolu- rali modo, sed etiam crebra sublimis et quasi vixit sursum tendat, quae caelo telum illatur, at postmodum sua sponte propria natura exigente arefacta languido collo est, et cervicem inclinat, ubi et regim gratiae sic ex Seneca altitudinis: Cupit in inferna ex illo fastigio suo, si tunc liceat, in descensum; nam ut nihil extra laceat aut quatit, in seipsam fortuna ruit. Aptius vero ex egregiis sancti Isidori Puloisae imagine, lib. 2, epist. 126, monente: Temulentum est quodammodo inter mortales bonum, ac nemine etiam concutiente vii consistit. Pulchre temulentum bonum; non est solum ratione, quod hominum mentes turbat, atque eos temulentos facit, sed inmemores turbat, atque obliatos, ut hunc in modum, inquit Seneca, lib. de Providentia, cap. 4: Cum omnia, quae excesserunt modum, noceant, periculosissima felicitas inemperantia est; movet cerebrum, in vanas mentem imagines vocat, multum inter falsum et verum modis caliginis fundit; sed etiam signatissime, quod non secus ac ebrius et temulentus homo ut nitet, labatur et cadat, nulla exterius impellente quatenusque manu opus habet, cum ipsemet sui im- pos non constare sibi ac subsistere valeat; ita terrena bona, ut nihil extra laceat aut quatit, seipsam sponte decidunt. De iniquis igitur temporalis gloria elatione tumulentibus, sed tamen nulla in hac solitudine durantibus, dicitur recte: *Elevati sunt ad modicum, et non subsistent*, etc. Sermonem quoque concludens, subdit:

VERS. 20. — QUON SI NON EST ITA, QUAE ME POTEST ARGUERE TANTA REVERTITUR, ET FORNIT ANTE DEUM VERBA MEA? Prohaverat Jobis impios hic non statim semper scelerum suorum poena lueret, neque illos solos in hac vita vexari, quinimo ipso plerumque mirè cum impunitate in hoc saeculo vitam sceleratam ducere, ac proinde non debere se criminis accusari, quod in statu florenti non perdurasset. Neque enim status prosperi iustitiam argumentum est, unde neque adversis iustitiam arguit. Quod si ita non est, inquit Jobus, id est, et rema mendacium eorum Deo peragat? quod ad plurimum iustitiae ac veritatis fiduciam procul dubio attinet. Possit etiam esse sensus talis, ac si dicitur: Vera quidem sunt quae protulit; caeterum isti longè à veritate exulant, nemo vostrum vel aliorum hominum posset verba meae falsitatis arguere, et tanquam falsa in divinum rapere tribunal. Quod quidem licet non satis rationi consonum videatur (cum facta possent quidem antequam respondere Jobo? Si vera protulerim, nemo forsitan erit qui possit te falsitatis arguere; si tamen oratio tua à vero aberrat, quilibet poterit eam in iudicium trahere, et falsitatis accusare), nihilominus approbante Gregorio, Jobus etiam falsitatis errore supposito, jure merittissimo contra illos exaltatus, quos fabricatores mendaciae et falsorum dogmatum auctores esse convicit. *Iustus namque, inquit S. Gregorius, etsi quid unquam delinquendo loquitur, dignum non est ut ab injustis et pravè viventibus quid loquatur. Unde sanctus vir amicum superbiam et deprimens, non solum si ita est, verum etiam si non est ut protulit, nequaquam se reprehendi posse confidit; quia nimirum illi recte falsa redargueret possunt, qui falsa agere nesciunt, nam correctionis animus contra fallaciam perditum qui adhuc fallaciter vivunt.*

CHAPITRE XXV.

1. Baldad de Suh parla ensuite à Job en ces termes :
2. Celui-là seul est puissant et redoutable, qui fait régner le père dans ses hauts lieux, et qui entraîne cette harmonie et est ordie admirable qui paraît dans les mouvements des cieux.
3. Peut-on compter le nombre de ses troupes, qui sont